

*Гула Л.В., асистент,
Миколаївський національний аграрний університет*

ІСТОРИЧНІ ОСНОВИ ФОРМУВАННЯ СТУДЕНТОЦЕНТРОВАНОЇ КОНЦЕПЦІЇ ТА ЇЇ ВПЛИВ НА РОЗВИТОК САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ СТУДЕНТІВ

На сучасному культурно-історичному етапі розвитку українського суспільства вчені все більше уваги приділяють ролі викладача у формуванні суб'єктності здобувача вищої освіти у процесі організації їхньої самостійної роботи. Розгляд сутності, змісту самостійної роботи студента та визначення ролі викладача у її організації в сучасних умовах здається неможливим без урахування досягнень філософсько-педагогічної думки на різних історичних етапах розвитку людства.

В епоху Відродження педагоги-гуманісти (С. де Бержерак, М. Монтень, Ф. Рабле, Е. Роттердамський, В. де Фельтре) заклали потужну основу з педагогічних ідей, які було зорієнтовано на ролі педагогів щодо розвитку індивідуальності тих, хто навчається в умовах навчання.

Вагомий внесок у розвиток гуманістичної концепції, на думку видатних науковців Р. Беланова, С. Бондар, К. Гавриловець, Л. Кондрашова, І. Матюша, Н. Протасова, А. Смансер, В. Сущенко, Л. Хоружа, М. Гусака, Г. Костюка, П. Пелеха, М. Терехової, Б. Мітюрова, В. Струмінського та інших зробив великий педагог К. Ушинський. Він пропагував розвиток дитячої активності та самостійності під час навчання. Основна роль у розвитку саме таких якостей приділялася педагогові, котрий за допомогою книг повинен сприяти розвитку пізнавальної самостійності тих, хто навчається.[1]

Розкрити історичні основи формування студентоцентрованої концепції та її вплив на особливості самостійної роботи студентів у ЗВО, результатом якого є самостійна, творча, ініціативна особистість, яка вміє працювати у команді, що має важливе значення для майбутнього конкурентоспроможного фахівця.

Основи методологічних підходів до теоретичного розв'язання проблеми розуміння особистості, становлення її в контексті освітньої діяльності були закладені у філософських трактатах давньогрецьких та давньоримських філософів.

Сократ у своїх роботах робив акцент на тому, що людина повинна навчатися не шляхом несвідомого запам'ятовування, тобто передачі істини, а шляхом самостійного пошуку її смислу. Марк-Тулій Цицерон звертав увагу на те, що перш за все, необхідно створювати умови для культурного й морального розвитку здатностей особистості.

Педагогічний гуманізм епохи Відродження справив великий вплив, своїми ідеалами, на розвиток теорії та практики виховання в наступних століттях. Хоча, сам гуманізм під кінець епохи Відродження поступово набув лише філософічного характеру: перед школою ставилось завдання навчити дітей володіти досконало класичною латиною. Вивчення латинської граматики та наслідування М.-Т. Ціцерона являється основним змістом освіти гуманістичних шкіл XVI ст. Найбільш вдалі ідеї педагогіки Відродження були використані та розвинені далі Я. Коменським у Чехії, Д. Локком в Англії, Ж.-Ж. Руссо у Франції та ін.

Педагогічний гуманізм епохи Відродження справив великий вплив, своїми ідеалами, на розвиток теорії та практики виховання в наступних століттях. Хоча, сам гуманізм під кінець епохи Відродження поступово набув лише філософічного характеру: перед школою ставилось завдання навчити дітей володіти досконало класичною латиною. Вивчення латинської граматики та наслідування М.-Т. Ціцерона являється основним змістом освіти гуманістичних шкіл XVI ст. Найбільш вдалі ідеї педагогіки Відродження були використані та розвинені далі Я. Коменським у Чехії, Д. Локком в Англії, Ж.-Ж. Руссо у Франції та ін.

XVII ст. стало поворотним пунктом у формуванні нових підходів у розвитку педагогічної думки та ролі педагога у формуванні особистості у процесі навчання. Ніхто до Я. Коменського не підносив так високо професії вчителя. Він професію вчителя називає «найпочеснішою під сонцем». Видатний педагог наголошував, що духовні сили розвиваються в особистості безпосередньо завдяки педагогу, завданням якого є допомога тим, хто навчається у вдосконаленні їх чеснот. На думку Я. Коменського головною метою навчання є створення відповідних умов для розвитку особистості.

Визначаючи мету та завдання виховання Я. Коменський спирався на гуманістичне положення про те, що «Людина є найвище, найдосконаліше і найпрекрасніше створіння Боже, повне завершення його творінь, дивний мікрокосм і намісник Бога серед його творінь, вінець його слави» [3].

Слушними в рамках нашого дослідження є ідеї педагогічної концепції Й. Песталоцці. Основною метою його концепції є необхідність організувати навчання відповідно до внутрішньої природи дитини та спрямувати його на розвиток всіх закладених в особистості духовних та фізичних сил. Саме в цьому й є загальнолюдська сутність та основна мета виховання.

Слушними у рамках нашого дослідження є ідеї Г. Сковороди, який неодноразово порушував питання про значення самостійних зусиль людини в навчанні й стверджував, що успіхів досягають лише ті, хто самостійно працює з книжкою, може міркувати, спостерігати.

Він вважав, що хто хоче навчити інших мудрості життя, повинен навчатися довго сам, мати необхідний авторитет викладача, вміння поєднувати слово та діло.

Отже, на наш погляд, науково-педагогічні праці Г.Сковороди мають гуманістичну складову, бо детерміновані їх національним походженням, вихованням та моральними настановами.

Слід зазначити, що тільки у ХХ столітті відбувається розробка теоретичних основ гуманістичної педагогіки. Саме гуманізм являється філософським підґрунтям нової (неокласичної) методології педагогіки.

Отже, проаналізувавши деякі педагогічні концепції вітчизняних педагогів можна помітити як їхні ціннісні пріоритети сходяться в площині «особистість», що може розглядатися як фундамент та основне джерело функціонування освіти. Ми вважаємо, що основою гуманістичного навчально-освітнього процесу є людина як найвища цінність. Тому, на нашу думку, він має бути спрямований на вільний саморозвиток особистості, збереження її індивідуальності та формування справжнього патріота, котрий здатен забезпечити високий рівень розвитку держави, її престиж та гідне місце світі.

Гуманістичний напрямок розвитку навчання на початку ХХ століття презентований авторськими доробками західноєвропейських дослідників Д. Дьюї, М. Монтесорі, С. Френе, Г. Шаррельмана, Р. Штейнера

У контексті досліджуваної нами проблеми актуальною є також ще одна педагогічна система гуманістичної спрямованості – це вальдорфська педагогіка. Вона може бути охарактеризована як система самопізнання і саморозвитку індивідуальності при партнерстві з педагогом. В основі вальдорфської педагогіки лежить найцікавіше антропософське вчення про індивідуальність людини, основними компонентами якої є: тіло, душа і дух.

Мета вальдорфської школи на думку науковців О.Боделан, С.Гозак, О.Іонова, С.Лупаренко, В.Новосельської, С.Сисоєвої полягає в тому, щоб постійно розвивати здібності, а не збирати знання. Вальдорфська школа являє собою варіант такої гуманної школи, про яку пише Ш. Амонашвілі й уже тільки тому в неї багато чому можна й потрібно вчитися. Головне завдання педагога вальдорфської школи — це допомогти дитині в її самовизначенні та створити максимальні умови для розвитку і закріплення її індивідуальності.

Таким чином, ми можемо окреслити три провідні положення, котрі характеризують сутність педагогічної теорії М. Монтесорі, а саме те, що виховання повинно бути: тільки вільним, індивідуальним та спиратися на результати спостережень за дитиною. Звернення дитини до педагога: «Допоможи мені це зробити самому» - девіз педагогіки Монтесорі.

Представники гуманістичного підходу у психології (Р. Бернс, А. Маслоу, К. Роджерс та інші). А. Маслоу розглядають особистість як складну, індивідуальну цілісність та неповторність, яка має потребу в самоактуалізації – реалізації своїх можливостей. К. Роджерс вважає, що особистість учня здатна розвивати свої природні ресурси, розум та серце, допитливість, робити вибір, обирати рішення, відповідати за них, виробляти власні цінності в процесі навчальної та іншої діяльності [1].

Дуже цікавими, на нашу думку, є теоретичні положення С. Рубінштейна, який зазначав, що саме у самостійності проявляється свідомо мотивована дія та її обґрунтування.

Отже, ми вважаємо, що у дидактичному розумінні, самостійність постає системою навичок свідомої самоорганізації, котра у освітньому процесі має відповідати певному рівню навчальних досягнень того, хто навчається, певному рівню саморегуляції його навчальної та професійної діяльності.

Але ми вважаємо, що сучасний освітній процес потребує використання нових педагогічних підходів до його організації та застосування ефективних способів взаємодії не тільки в системі загальної освіти, а й у системі вищої освіти. Ці потреби сьогодення диктують необхідність зміни діючої концепції традиційного дидактичного навчання на навчання, орієнтоване на студента, його особливі академічні потреби, попередній досвід та власне бачення майбутнього шляху на ринку праці. Лише такий перехід до студентоорієнтованої освітньої діяльності став основним педагогічним підходом у сучасній вищій освіті. Студентоцентризм же базується на засадах особистісно-орієнтованої педагогіки, розвитку та саморозвитку особистості, формує ефективну систему цінностей в основі якої так званий «Трикутник знань» – освіта-наука-інновації.

Впровадженню студентоцентрованого освітнього середовища передують зміна ролей та відповідальності між викладачем і студентом. Взагалі, роль студента як активного учасника власного навчання, відповідального за прийняті рішення та розробку стратегії навчання, вже визначена досить конкретно то на педагогічній ролі викладача, зміні концепції саме його позиції у системі «викладач-здобувач» слід зупинитись окремо. Звісно, сучасний викладач, безпосередньо імplementований в освітнє середовище на принципах студентоцентризму, повинен показувати навички обізнаності та використання різних форм навчання, структуру побудови заняття, вміння вислуховувати та поважати точку зору кожного студента, здатність заохочування та допомоги студентам приймати самостійне рішення, формування досвіду, визначення мотиваційних підстав для не пасивного отримання знань.

Саме тому вважаємо, що робота стосовно запровадження принципів студентоцентризму повинна, перш за все, бути спрямована на переосмислення самої ролі викладачів, зміну їх традиційної академічної педагогічної позиції на формат лідера-хелпера,

котрий організує, спрямовує та вмотивовує здобувача вищої освіти на активний процес збагачення багажу знань із обов'язковим урахуванням як попереднього досвіду, так і розуміння майбутнього місця на ринку праці.

Слід зазначити, що при студентоцентрованому підході не зменшується, а змінюється роль викладача, адже він має стати для студента референтною особистістю. Сучасний викладач перетворюється на систематизатора та коректора знань, керівника студентів у процесі засвоєння відповідно нової інформації. Тепер він має забезпечити більш високий рівень набуття різних компетенцій, консультування та мотивації тих, хто навчається, з питань саме критичного відбору інформації, організації адекватних навчальних ситуацій тощо. Тому можна сформулювати кредо для викладачів, що працюють на принципах студентоцентризму таке: «дивись на мене, слухай, пізнавай, проєктуй, обирай, діалогуй, наслідуй, перевіршуй мене та художньо твори разом зі мною».

З впевненістю можна стверджувати, що реалізація принципів студентоцентризму сприяє розвитку самостійності, творчої активності, креативного мислення та ініціативності студента, котрий здатний критично мислити, виявляти ініціативу, вміє формулювати проблему, аналізувати та знаходити шляхи її вирішення, вміє працювати в команді фахівців, що має велике значення у майбутній професійній діяльності.

Отже, партнерські стосунки між викладачем та студентом забезпечують кінцевий результат навчання – ефективне працевлаштування випускника.

Список використаних джерел:

1. Зязюн І.А. Освітні парадигми та педагогічні технології у вимірах філософії освіти [Електронний ресурс] / І.А Зязюн // Науковий вісник МДУ імені В.О. Сухомлинського. – Вип. 1.33. – Режим доступу до журн.:chrome-extension://oemmnndcblbdoiebfnladdacbdm/adadm/http://mdu.edu.ua/spaw2/uploads/files/6_5.pdf
2. Шевчук М. О. Педагогічні умови ефективності самостійної роботи студентів / М. Шевчук, В. Єршов // Наукові записки НДУ ім. М. Гоголя. Психолого-педагогічні науки. – 2012. – № 2. – С. 114-117
3. Гула Л. В. Студентоцентрований підхід до організації самостійної роботи студентів у ЗВО / Л. В. Гула // Актуальні питання гуманітарних наук: міжвузівський збірник наукових праць молодих вчених Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка. – Дрогобич : Видавничий дім «Гельветика», 2020. – Вип. 27., Том 2. – С. 157-161.